

XORIJIY TILLARNI O`RGANISHDA BADIY ASARLARNING AHAMIYATI

Shamsiddinova Maftuna Mashraf qizi

Samarqand davlat chet tillari instituti Ingliz tili 1-fakulteti

Xorijiy til va adabiyoti yo`nalishi 2-bosqich talabasi

Ilmiy raxbar: Nafisa Axmatilloevna Ibadova

Annotatsiya: Rivojlanayotgan mamlakatimizda ko`pchilik talaba yoshlar va til o`rganuvchilar chet tillarini ya`ni rus, ingliz va nemis va boshqa tillarni o`rganishga qiziqishmoqda va o`rganishga harakat qilishmoqda. Tillarni o`rganishda badiiy asarlarning ta`siri va vazifalari beqiyosdir. Ushbu maqolada ham xorijiy tillarni badiiy asarlar orqali o`rganishning ahamiyati, foydali tomonlari haqida ma`lumotlar berildi.

Ka`lit so`zlar: badiiy adabiyotlar, pedagogik ta`lim, metodlar, frazeologik birliklar, iboralar, maqollar.

Biz insonlar badiiy asarlar o`qish orqali dunyo qarashimizni kengaytiramiz. Chunki, ushbu asarlar ma`lum bir xalqning tarixini, madaniyatni va xalq o`g`zaki ijodini o`rganishda asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Badiiy asarlar o`qishning quydagi afzallari mavjud: so`z boyligini kengaytirish, tushunish ko`nikmasini shakllantirish, o`sha xalqning tarixini yaqindan bilish, motivatsiya olish, yozish malakasini shakllantirish, kognativ funksiyani oshirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va boshqalar.

BADIY ASAR - adabiyot va san`atning voqea bo`lish va yashash shakli, yaxlitlik kasb etgan obrazlar tizimi, badiiy muloqot vositasi. Keng ma`noda badiiy asar san`atning u yoki bu turi (musiqa, rassomlik, haykaltaroshlik, kino, teatr)ga mansub bo`lgan, insonning go`zallik qonuniyatlari asosidagi ijodiy-ruhiy faoliyati maxsuli sifatida yaralgan yangi mavjudlikni anglatadi, ya`ni ma`noda alohida olingan musiqa asari ham, haykal yoki rang-tasvir ham, film yoki spektakl ham bari badiiy asar sanaladi. Shu o`rinda adabiyotga mansub etiluvchi asarlarning hammasi xam badiiy asar bo`lavermasligini, «Adabiy asar» bilan «Adabiy-badiiy asar» tushunchalari farqlanishini ta`kidlash lozim. Ya`ni «Adabiy asar» tushunchasining qamrov doirasi keng bolib, «Adabiy badiiy asar» uning tarkibiga kiradi hikoya, qissa, roman, memuar, sayohatnoma, esse janrlarida bitilgan asarlarning hammasi «Adabiy

asar», biroq sanalغانlar ichida hikoya, qissa va romanga nisbatangina «badiiy asar» deyish mumkin^[1].

Chet tilni o'rganish uchun eng muhim joylardan biri turli xalqlar madaniyati bilan keng tanishish bilan birga ajratilgan. Bu orqali chet tilini o'rganish, boshqa madaniyatga kirib borish sodir bo'ladi, urf-odatlar va qadriyatlar bilan aloqalarni kengaytiradi, shaxsni tarbiyalaydi. Har qanday xorijiy tillarni o'zlashtirish, til, fan yoki san'at har doim haqiqatlarni o'zlashtirish bilan bog'liq madaniyatdir. Chet tilni bilish boshqa xalq madaniyati kalitidir. Ushbu tilda gaplashish, aloqa va ifoda vositasidir. Tajriba tilda aks etadi. Odamlar, uning tarixi, moddiy va ma'naviy madaniyati, balki madaniy qadriyatlarni tushunadi. O'quv jarayonida ona yurt va mamlakat madaniyati haqida bilim olayotgan, o'rganilayotgan til (adabiyot, musiqa, me'morchilik, rasm, tarix haqida, urf-odatlar va boshqalar), ijtimoiy hodisalar haqida, madaniy munosabatlar haqida, talaba olgan bilimlarini taqqoslaydi va o'zini o'zi shakllantiradi. "She'riyatni o'rganmagan kishi o'z tili haqida hech narsa bilmaydi. "Buyuk I. V. Gyotening bu so'zlari chindan ham mohirona sodda tarzda ta'riflangan, turli xalqlarning tillarini o'rganishning ahamiyati katta.[2;57].

Frazeologizm, frazeologik birlik, frazema — ikki yoki undan ortiq so'zdan tashkil topgan, ma'naviy jihatdan o'zaro bog'liq so'z birikmasi yoki gapga teng keladigan, yaxlitligicha ko'chma ma'noda qo'llanadigan va bo'linmaydigan, barqaror (turg'un) bog'lanmalarning umumiy nomi. Frazemalar, shaklan o'zlariga o'xshash sintaktik tuzilmalardan farqli ravishda, nutqda so'zlarni erkin tanlash, almashtirish yo'li bilan yuzaga kelmaydi, balki ma'no va muayyan leksigrammatik tarkibli, avvaldan tayyor material sifatida qo'llanadi, ya'ni frazeologik birlik tarkibidan biror qismni chiqarib tashlash, tushirib qoldirish mumkin emas.[3;5-8]

Frazeologik birliklar ingliz xalqining ko'hna odatlari, tarixiy haqiqatlari, an'analari bilan bevosita aloqador. Ko'pgina frazeologik birikmalar ingliz xalqining an'analari va e'tiqodi, Angliya tarixining biz bilgan va bilmagan tarixiy haqiqatlarini aks ettiradi. Ko'plab ingliz frazeologizmlari badiiy asarlardan, turli adabiyotlardan olingan va yozuvchilarning asarlari, bolalar sheriyati, ertaklar va karikatura kabilar ularning kelibchiqish manbasi sanaladi. Masalan: ingliz yozuvchi Uilyam Shekspir ingliz lug'atini boyitishga katta hissa qo'shgan. U yaratagan frazeologizmlar Bibliyadan keyin ikkinchi o'rinda turadi. Hozir ulardan ba'zilarini ko'rib chiqamiz: Cakes and ale - (s.s.) pirojnoye va pivo; tashvishsiz quvonch, hayotdan zavqlanmoq. A fools paradise - hayoldagi baxt, hayolot dunyosi. Give the devil his due -

1

dushmanga tan bermoq. He green-eyed monster - (k.u.) yashil ko`zli berahm odam; rashkchi. Have an itching palm – poraxo`rlik qilmoq; ta`magir. Lay it on with a trowel – bo`rttirib maqtamoq, haddan tashqari maqtamoq Not to care a fig – hammaga birdek bo`lmoq. Thats got him – qilmish-qidirmish . There is a deer – ziyrak boling! I am fed up with it! – jonga tegdi! Yetadi! To have a go – sinab ko`rmoq. Shekspirdan tashqari yana ko`plab ingliz yozuvchilar frazeologiya lug`atini boyitishgan. Ular: Jeffri Choser, Edmond Spenser, Tomas Braun, Volter Skott va hokazo. Odatlar, an`analar va e`tiqodga aloqador frazeologizmlarning mualliflari noma`lum, ular qadimda-qadimda xalq orasida shakllanib borgan[4;297].

Xorijiy tillarni o`rganishda qiziqarli yoki ta`sirchan hikoya, va fantastik qahramonlarga ega bo`lgan kitoblarni o`qisangiz , o`qish qobiliyatingiz tezroq yaxshilanadi va siz ushbu asarlardan ma`naviy ozuqa olishing mumkin. Bundan tashqari ko`plab asarlarning audiosi ham mavjud bo`lib, til o`rganuvchilar bir vaqtning o`zida ham o`qish, tinglash va tallafuz qilish ko`nikmasini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ingliz tilida minglab ajoyib romanlar, hikoyalar, qissalar va mavjud bo`lib kim o`zi xohlagan janrdagi kitoblarni o`qib o`rganishi mumkin. Quyda bir nechta ingliz tilida eng ko`p o`qilgan va muhokamalarga boy bo`lgan asarlar haqida ma`lumotlar berildi.

Garri Potter kitoblari butun dunyoda juda mashhur va yuzlab tillarga tarjima qilingan, shuning uchun siz ularni ona tilingizda o`qigan bo`lishingiz mumkin.

Matilda (Roald Dahl). Uning aksariyat kitoblari bolalar uchun yozilgan bo`lsa-da, kattalar ham ingliz yozuvchisi Roald Dalni yaxshi ko`rishadi. Uning hikoyalari kulgili va o`ziga xos, qahramonlari esa juda esda qolarli. Matilda uning eng sevimli kitoblaridan biridir. Unda o`zining aqli kuchidan foydalanib narsalarni harakatga keltira oladigan dahlo ekanligini anglab yetgan qizcha haqida hikoya qilinadi. U o`z vakolatlaridan foydalanib, daxshatli ota-onasiga nayrang qiladi va bolalarni yomon ko`radigan bezori bo`lgan maktab direktoridan o`ch oladi. Roald Dalning barcha kitoblari juda ham qiziq va foydalidir.

Chivinlar hukmdori (Uilyam Golding)-Siz maktabda o`qib yurgan paytingizda “Chivilar xudosi”ni o`qigan bo`lishingiz mumkin. Bu orolda samolyot halokatidan keyin kattalarsiz yolg`iz qolgan bir guruh yosh bolalar haqida kuchli roman. Hech qanday qoidalar va chegaralarsiz o`g`il bolalar tez orada vahshiy va zo`ravon bo`lib, o`zaro hokimiyat uchun kurashadilar. Agar siz klassik ingliz adabiyotini sinab ko`rmoqchi bo`lsangiz, bu juda yaxshi tanlov. Hikoya juda qiziqarli va ko`plab qiziqarli mavzular va o`ylash uchun g`oyalar mavjud, ammo o`qish juda qiyin kitob emas , siz lug`atning ko`p qismini tushunishingiz kerak.

Chol va dengiz (Ernest Xeminguey)-"Chol va dengiz" - bu Kubalik kekxa baliqchining bir necha oylik omadsizlikdan keyin katta baliqni (Marlin deb ataladi) ovlash uchun kurashayotgani va u umuman hech narsa ololmagani haqida qisqacha roman. Bu barcha davrlarning eng mashhur Amerika romanlaridan biridir. Yozuvchi Ernest Xeminguey o'zining to'g'ridan-to'g'ri yozish uslubi bilan mashhur edi. U romanchilar, jurnalistlar kabi yozishlari kerak, kerak bo'lmagan har qanday so'zlarni olib tashlashlari kerak deb hisoblardi. Uning kitoblarini ingliz tilida o'qishni xohlaydigan, ingliz tili o'z ona tilisi bo'lmaganlar uchun juda foydali!

Xulosa qilib aytganda ,ingliz tilini o'rganishda badiiy asarlarning ahamiyati juda ham beqiyosdir. Chunki, biz adabiyotlar va ma'lum bir metodik qo'llanmalar, internet resurslar, audio material va qo'shiqlar orqali xorijiy tillarni yana ham qiziqarliroq va foydalilroq usulda o'rganamiz, Faqagina, badiiy asralardagina xalqning azal- azldan vujudga kelgan ibaratli so'zlari, maqolari ,og'zaki ijodi va an'analari yaqol aks etiriladi va bu kelajak avlod uchun foydali manbaa bo'lib qoladi. Biz qancha ko'p xoh o'zbekcha , xoh inglizcha baidiiy kitob o'qisak bilimimiz ko'payadi va ma'naviy salohiyatimiz kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. . https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Badiiy_asar.
2. Journal of new centry innovations. XORIJIY TILNI O'RGANISHDA SHE'RIY ASARLARNI TO'G'RI TALQIN ETISHNING AHAMIYATI Dotsent Rustamov Ilxom Tursunovich, Toshkent davlat transport universiteti. <http://www.newjournal.org/> Volume–19_Issue-4_December_2022 (57 bet).
3. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. «O'qituvchi» nashriyot. Toshkent 1978-yil.
4. **SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 2 | ISSUE 7 | 2021 ISSN: 2181-1601** Uzbekistan www.scientificprogress.uz Page 297 O'ZBEK VA INGLIZ FRAZELOGIYASI TAHLILI Aziza Mamayusupovna Qosimova Termiz davlat universiteti Pedagogika instituti talabasi [.azizaqosimova004@gmail.com](mailto:azizaqosimova004@gmail.com) .
5. 4 Great Novels that Will Help You Learn English <https://www.bayswater.ac/blog/4-great-novels-will-help-learn-english>.
6. (PDF) THE ROLE AND PLACE OF FICTION IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT NON-LINGUISTIC FACULTIES https://www.researchgate.net/publication/342244624_THE_ROLE_AND_PLACE_OF_FICTION_IN_TEACHING_FOREIGN_LANGUAGES_AT_NON-LINGUISTIC_FACULTIES.